

ΤΗΣ Καπνικαρέα. Η πασίγνωστος βυζαντιακή αύτη 'Εκκλησία όποτε πολλάς παραμορφώσεις έν τε τῷ οἰκοδομήματι διὰ μεταρρυθμίσεων καὶ προσθηκῶν π. χ. τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὄνδρῳ, σώζεται ἐν ἀνδεῖ καταστάσει, ἐνῷ ἡδύνατο εὐχερῶς νὰ λάβῃ τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς σεμνὸν τύπον.

Κατὰ παράδοσιν λέγεται 'Εκκλησία τῆς Βασιλοπούλας, τοῦ ὄνδρου τούτου χαλκῶς συνδέοντος πάσας τὰς περὶ τῶν Ἀθηναίων παρθένων τῶν ἀνυψωθεισῶν εἰς Βυζαντινὰ Αὔτοκρατείρας παραδόσεις. Καὶ ἡ μὲν παράδοσις ἀληθῶς ζῇ ἐν τῷ τόπῳ ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ ταύτης εἰς οἰκοδομήματα εἶναι ἐπισφαλῆς ἀφοῦ καὶ ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ λέγεται «πόρτα τῆς Βασιλοπούλας».

Τὸ ἔτερον ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης Παναγία τοῦ Πρέντζα προέρχεται ἐκ τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, οἰκοδομηθέντος παρὰ Πρέντζα τινός, καὶ ἐπειδὴ ἡ κυρίως Ἐκκλησία ἐτιμᾶτο ἐπ' ὄνδρῳ τῆς Παναγίας ἐπωνυμάσθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ οὕτω. Κατ' ἄλλους ὅμως πρόκειται περὶ εἰκόνος πολυτίμου τῆς Παναγίας ἀφιερωθείσης ὑπὸ τοῦ γενναίου ὀπλαρχηγοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν Πρέντζα.

'Ἐκ τῶν διαφόρων τύπων τοῦ ὄνδρου τῆς Καπνικαρέας—ώς ὁνομάζεται σήμερον—σημειούμεν τοὺς ἔξι:

Καπνικαρέα—Καμηκαρέα (Ιστ. Α. 164) **Καμουκαρέα** (Μν. Β. 8—10) **Καμηκαρέα** (Μν. Β. 10). **Καμηκαρέα** (κοινῶς) **Καμουχαρέα** (παρὰ Περιηγητάς) **Καμουχαριώτισσα** καὶ **Χρυσοκαμουχαριώτισσα** (κατὰ παράδοσιν).

Παρὰ τῷ Wheeler (σ. 347) φέρεται καὶ Cacoumeria.

Χαρίσταται εἰσὶν αἱ προτεινόμεναι παραγωγαὶ δι' ἔκστον τῶν ὄνομάτων ἐξ ὧν τινὰς μόνον ἀναφέρομεν.

'Ο Σουρμελῆς π.χ. (Συνοπ. Κατ. σ. 66) ὑποστηρίζων τὸ Καπνικαρέα ὡς ὄρθὸν παράγει τοῦτο ἐκ τοῦ καπτοῦ καὶ τῆς κάρας «διότι εἰς τὴν ἐπιστροφὴν [ἐκ τοῦ ἐκπατρισμοῦ μετὰ τὸ 1690] οἱ κάτοικοι καθαρίζοντες τὴν Ἐκκλησίαν εὗρον μεταξὺ τῆς κεκαυμένης ὕλης τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἀκαυστον μὲν ἀλλὰ κατακαπνισμένην ὅλην». 'Η γνώμη αὕτη πλὴν τῶν ἀλλων ἀμαρτιῶν ἔχει καὶ τὴν ἔξις ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὁνομάζεται Καμουχαρέα κλ. ἐν Περιηγητάς—ἀλλὰ καὶ Καπνικαρέα, ὡς θὰ ἰδωμεν, ἐν σημειώμασι—πολὺ πρὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ.

'Ἐν τῇ Νέᾳ Ἐρημερίδι ἐδημοπιεύθη ποτὲ τὸ ἔξις ὑπὸ προσώπου περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένου: «Πόθεν τὸ δνομα Καπνικαρέα; «Ἡ Καπνικαρέα—ἡ καπνηκαρίνη (εἰκὼν)=ἡ καπνισμένη εἰκὼν ἡ καρυβίνη (ἡ καρυδένια), ὅτοι ἡ κατεσκευασμένη ἐκ ξύλου καρυδοῦ, τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν στερεότητα καὶ γνωστὴν κατεργασίαν του». Τοῦτο τοιαῦτα ποτὲ τὸ δνομα Καπνικαρέα τοῦτο τὸ Καπνηκαρέα τοῦ Καρέα.

'Ο ἀείμνηστος Σακχελίων ἐν περισπουδάστῳ αὐτοῦ διατριβῇ καταχωρισθείσῃ ἐν τῇ Στοᾷ (19 Ιουνίου 1884) ὑποστηρίζει ὡς ὄρθὴν τὴν ἐπωνυμίαν Καπνικαρέα σχετίζων ταύτην πρὸς τὸν καπτικὸν φόρον ὡς ἔξις: «Νικηφόρος ὁ πατρίκιος καὶ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ (ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν) καθελῶν τὴν νόμιμον βασιλίδικην Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίων σίζυγον Λέοντος Δ' τοῦ ἐκ τῆς Χαζάρας, ἐπέβην αὐτὸς τοῦ θρόνου παρανόμως τῷ 802 ἔτει. Οὗτος πρὸς τοὺς ἀλλοις βαρυτάτοις φόροις, ἐπενόησε πρῶτος καὶ τὸ Καπνικόν, φόρον ἔκτεινόμενον κατὰ λόγον τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις ὑπαρχουσῶν ἐστιῶν, ἐξ ὧν δηλονότι ἐξίθρωσκε καπνός. Τὸν τοιοῦτον δὲ τοῦ Καπνικοῦ φόρον ἀπαντῶμεν ἀναγεγραμμένον ἐν βασιλικοῖς χρυσοβούλλοις μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γνωστὸν δ' ὀσαύιως, ὅτι ἐν τῶν διαφόρων πολιτειῶν καὶ λοιπῶν βαθμῶν ὡς καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ βίου ἐπλαττον οἱ Βυζαντινοὶ τὰς τῶν βαθμοφόρων καὶ τῶν βιομηχάνων

προσωνυμίας, κατὰ τὸ φίλον αὐτοῖς λατινίζον ιδίωμα τῆς εἰς αριστερὰ συγχοπή αρις καταλήξεως, οἷον: Βεστιάριος, Σπαθάριος, Αρουγγάριος, Τεραχάριος, Νοτάριος, Κομηρκιάριος, Τζαγγάριος, καὶ Ούτως ἄρα καὶ ἐκ τοῦ Καπνικοῦ: Καπνικάριος εἴτε Καπνικάρις καὶ τοιοῦτός τις πιθανῷ τῷ λόγῳ ὑπῆρχεν ὁ τὸν εἰρημένον ναὸν ἀνιδρύσας, ἐξ οὐ καὶ ἡ ἐπωνυμία Καπνικαρέα».

'Ημεῖς δεχθέντες ποτὲ ὡς πιθανώτερον τὸ δνομα Καμουχαρέα ἔθεωρήσαμεν δυνατὴν τὴν παραγωγὴν τούτου ἐκ τοῦ πολυτίμου ὑφάσματος Καμουχᾶ ἐξ οὐ λισσας ἡτο ποδὶ καὶ τὸ παραπέτασμα τῆς πολυτίμου εἰκόνος τῆς Παναγίας ταύτης (Ἐθδμ. 1884 δελτ. 18 καὶ 24).

Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην φάνεται διτὶ δέχεται καὶ ὁ Κ. Ζησίου (Μν. Β. 8 καὶ ἔ.), ἡσπάσθη δὲ ωρισμένως ὁ Τ. Νερούτσος (Δελτ. Ἐθν. Ἐταιρ. 9 σ. 87), δεστις τὸ Καπνικαρέα ἔθεωρησεν ὡς δημιουργηθὲν ὑπὸ τοῦ Σουρμελῆ καὶ τοῦ Πιττάκη.

'Ἐν τούτοις δὲ Δ. Φίλιος ἐν Μηναίῳ τινὶ 'Ἐκκλησίᾳ τῶν Μεγάρων (Δελτ. Ἐστίας 667 τοῦ 1889) ἀπήντησε σημείωμά τι φέρον χρονολογίαν ζεζε δελ. 7067=1558 μ. Χ. ἐν φ ἀληθῶς φέρεται πλὴν ἀλλων καὶ ἡ φράσης «Δεοποίης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ δειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπορομαζομένης: Καπνικαρέας . . .»

'Ατυχῶς δὲν παρετήρησεν—ώς ὁ Ζησίου κατόπιν (Μν.Β'. σ. 9—10)—ὅτι εἰς ἔτέραν σελίδα τοῦ αὐτοῦ Μηναίου ἀπαντῶσι τὰ ἔξις φρικωδῶς ἀνορθόγραφα σημειώματα:

«Ἐτοῦτο τὸ χαρτὶ εἶραι τῆς Καμουκαρέας . . .»

«Ἐτοῦτο τὸ μηραῖο εἶραι τῆς Καμηκαρέας . . . καὶ πάλιν

«Ἐτοῦτο τὸ μηραῖο εἶραι τῆς Καμουκαρέας...»

'Ως ὄρθως δὲ δηνομα τῆς ζησίου ἀνακοινώσει αὐτοῦ συμπεραίνει, ἔκτοτε οἱ λογιώτεροι ὠνόμαζον Καπνικαρέαν διτὶ διαδόσεις Καμουχαρέα κλ.

Καὶ τὰ ἔτερα δὲ σημειώματα θὰ ἐγράφησαν μεταξὺ τῶν ἔτῶν 1591 καὶ 1596 ἀφοῦ ἀναφέρουσιν ὡς Μητροπολίτην τὸν Καρύκην.

Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει—καθὼς ἀνακοινώθησεν δ. Γ. Λαμπτουσιάδης—ὑπάρχει 'Ἐκκλησία διοίκεις ὑπόστασις παραλλαγῆς Κολικαρέα, Καλυκαρέα κλ.

Καθ' ἡμέρας μόνον τὸ Καπνικαρέα δὲν εἶναι ὄρθὸν, προερχόμενον ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Καμηκαρέα· πάντα τὰ λοιπὰ ἔχουσιν ὄρθως καὶ εἰναι γλωσσικοὶ τύποι ἐνός κοινοῦ ὄνδρου ὄνδρας, δηλ. ἐπωνύμου τῆς Παναγίας, τῆς Καμνούσης (ποιούσης) Χάρετας=Χαριτοποιοῦ (Καμηνη-χαρέα, Καμου-χαρέα, Καμου-χαριώτισσα κλ.) φαίνεται δ' ὅτι ἐν τοῖς πρὸ τοῖς Τουρκοκρατίας χρόνοις τὸ χ πρὸ τοῦ α προύφερτο ὡς καὶ οὐ τὸ Καμουκαρέα, Καμηκαρέα Καμηκαρέα. Τοῦτο παρετήρησαμεν καὶ εἰς τὸ δνομα τῆς Ἐκκλησίας Πελεκαρήη ὅπερ ἡτο βεβαίως Πολυκαρίχη ἀντὶ τοῦ ὄρθου Πολυ-

χαρίχη. 'Η Καμηκαρέα φαίνεται ὅτι ἡτο ποτὲ Μονή· ἐσφζοντο δὲ πρὸ τινῶν ἔτη ἔτῶν καὶ κελλία τινὰ καὶ λαμπρὰ κρήνην. 'Ἐπίσης εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Ἐκκλησίας τάφοι μετ' ἐνεπιγράφων πλακῶν. Καλλιον δὲ θὰ ἐπραττον οἱ λαχόντες ἐπίτροποι ἀν ἀφήρουν τὰς ἐπιπροσθέτους πλάκας καὶ ἀν ειργάζοντο πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ ἀρχαίου ρυθμοῦ τοῦ ναοῦ ἀντὶ τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως καὶ ιδίως τῆς προσθήκης ἡς ἀγυρτικῆς διγλώσσου ἐπιγραφῆς.

«Ιερὸς γαδε τῆς Καπνικαρέας κτισθεὶς τῷ 418 μ. Χ. ὑπὸ τῆς εὐεσβοῦς Εὐδοκίας συζύγου Θεοδοσίου τοῦ Μιχροῦ Αὔτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Αφοῦ τοῦτο καὶ πρὸ τὸν ρυθμὸν τοῦ Ναοῦ δὲν συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν Ιστορίαν, καθ' ἣν, τότε ἡ Εὐδοκία διε μόνον Αὔτοκράτειρα δὲν ἡτο, ἀλλ' οὐδὲ χριστιανὴ, ὁνομαζομένη 'Αθηγρατε.